

* Суспільство:
сутність та структура

План

- 1. Поняття “суспільство”, суспільне виробництво і його структура.
- 2. Сфери суспільного життя (економічна, політична, соціальна, духовна) та їх специфіка.
- 3. Рушійні сили розвитку суспільства.
- 4. Історичний процес: формаційний, цивілізаційний. Підходи до розуміння сутності.

1.

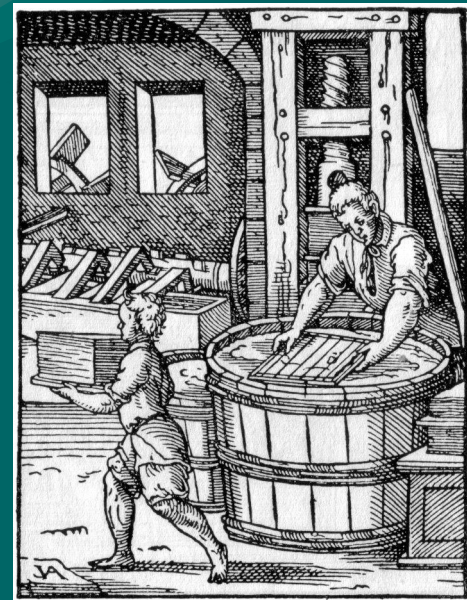
Суспільство — це організована сукупність людей, об'єднаних характерними для них відносинами на певному етапі історичного розвитку. Суспільство — також соціальна самодостатня система, заснована на взаємовідносинах людей в процесі реалізації особистих потреб. Відносини людей у межах суспільства називають соціальними

- Суспільне виробництво — сукупна організована діяльність людей із перетворення речовин і сил природи з метою створення матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для їх існування та розвитку. Традиційно складається з двох сфер:
  - матеріальне;
  - нематеріальне.
- Матеріальне виробництво включає в себе галузі, які займаються виробництвом матеріальних благ і наданням матеріальних послуг (промисловість, сільське господарство, зв'язок, транспорт, побутове обслуговування тощо).
- До нематеріального виробництва відносяться галузі, які займаються виробництвом духовних цінностей і наданням нематеріальних послуг (роздрібна торгівля, освіта, охорона здоров'я, мистецтво, культура і т. д.)

Процес виробництва за своєю структурою складається з 4-х фаз:

- власне виробництво (основне виробництво виробнича інфраструктура соціальна інфраструктура)
- розподіл
- обмін
- споживання

- 2. Сфери суспільного життя
- Економічна сфера є визначальною у структурі суспільства. Серцевиною цієї сфери є матеріальне виробництво, без чого людське суспільство не могло б існувати взагалі, тим більше — розвиватися. В процесі матеріального виробництва люди відтворюють умови свого буття, виробляють засоби, необхідні для задоволення своїх потреб. Потреби завжди лежать в основі діяльності й поведінки людей, є рушійною силою і джерелом реальних суспільних відносин. Вони спонукають людину до практичних дій, до певних вчинків, кінцевою метою яких є задоволення цих потреб.

- Політичне життя — частина суспільного життя, пов'язана з конкретно-історичною, свідомою, предметною та цілеспрямованою політичною діяльністю людей щодо виявлення, узгодження та реалізації їхніх соціально-політичних інтересів у процесі формування та реалізації політичної влади в суспільстві.

- Соціальна сфера є історично сформована, відносно стала система зв'язків між різними елементами суспільства як ці-лого: окремими індивідами й соціальними спільнотами, класа-ми, соціальними групами тощо. Соціальна сфера суспільного життя завжди має конкретно-історичний характер і охоплює всю сукупність різноманітних соціальних зв'язків і відносин, що існують і розвиваються в межах певного суспільства.

- Духовна сфера суспільства досить багатогранна. До неї відносять весь світ ідеального: сукупність різних знань, ідей, ідеали, принципи, типи світогляду, твори мистецтва, освіту, виховання, їх відображення в свідомості й поведінці людей, різні відносини, заклади (музеї, театри, галереї та інші організації, інститути і інституції) тощо. Ця сфера підноситься над економічним та соціально-політичним життям, є досить віддаленою від матеріального життя і зазнає його впливу в опосередкованому вигляді. Дещо ближчий їй зв'язок з політичними явищами та процесами. Вона має відносну самостійність, в ній постійно проявляється творчий потенціал духу, суспільної свідомості, зокрема.

- 3.
- Поняття "рушійні сили суспільства" охоплює як об'єктивні, такі суб'єктивні фактори, котрі спонукають особу, соціальну групу, клас, народ до свідомих дій, спрямованих на перетворення чи збереження соціальної дійсності. Серед цих факторів головна роль належить потребам та інтересам і, в першу чергу, суперечностям, які протікають на фазі їх вирішення. Носіями цих потреб та інтересів були і залишаються люди, народні маси. їхня діяльність спрямована не лише на формування цих потреб та інтересів, а й на їх вирішення, що веде, в кінцевому результаті, до вирішення соціальних суперечностей.

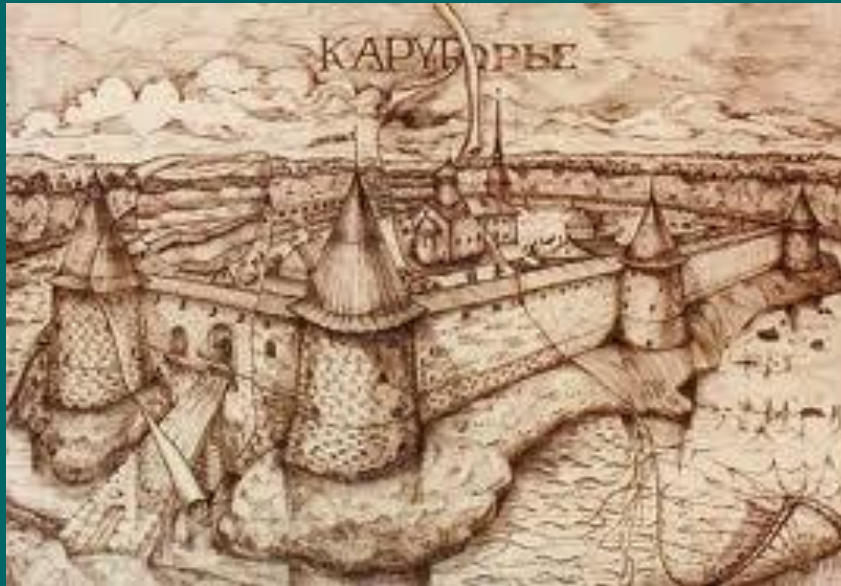
- 4.
- Теорію формаційного підходу до розгляду історії розробили К. Маркс та Ф. Енгельс. Згідно з їхньою концепцією суспільство у своєму розвитку проходить ряд суспільно-економічних формацій, кожна з яких має специфічні соціально-економічні, класово-політичні, національні та інші ознаки

- Сутністю формацій є характер економічних відносин залежно від форм власності:
- – первісне суспільство – общинна власність;
- – рабовласницьке – повна власність рабовласника на засоби виробництва і раба;
- – феодалізм – повна власність феодала на засоби виробництва і неповна – на робітника;
- – капіталізм – власність капіталістів на засоби виробництва і відсутність її на найманого робітника;
- – соціалізм – суспільна власність на засоби виробництва в особі держави.

- Цивілізацію характеризують насамперед як культурно-історичну систему. Її ознаками є технічна оснащеність суспільного виробництва, тип культури, роль людського фактора та культури і суспільно-політичних інститутів у розвитку соціальних процесів та інше. Визначальний вплив на них залишається за економікою, але тільки в кінцевому результаті.

- Відповідно до цих ознак визначають якісно різні типи цивілізацій, через які проходило людство у своєму розвитку:
- – космогенна, що охоплює стародавнє суспільстві й епоху Середньовіччя;
- – індустріальна, або техногенна, що відповідні капіталістичній і соціалістичній суспільно-економічним формаціям;
- – інформаційна, або антропогенна, що формується в наш час.

- Для цивілізаційного підходу характерним є більш широке бачення: акцентується увага на тих факторах (культура, свобода особистості, техніка тощо), що пов'язані з діяльністю суб'єкта історичного процесу, його свободи, інтелектуальної діяльності, ролі в суспільстві тощо.

- Слід підкреслити, що цивілізаційний підхід до розгляду історії не підміняє і не відміняє формаційний підхід. Цивілізаційний підхід включає в себе формаційний як складову соціальної причинності певних етапів історичного процесу. Зазначимо, що обидва підходи мають елемент ефективності в дослідженні та поясненні розвитку суспільства. Це два ракурси, що мають право на існування і які не заперечують один одного.

- Процес становлення цивілізації нового типу, яка отримала назву інформаційно-технологічної або постіндустріального суспільства, почався із середини 50-х років ХХ ст. Використання інформаційної технології суттєво змінює технічну основу матеріального і духовного виробництва, визначає нові організаційні форми суспільного життя. Відбуваються кардинальні зміни в соціальній структурі, де значна частина робочої сили перетворюється в середній клас. Виникає потреба в постійному підвищенні духовної культури особистості й суспільства. Інтелектуальний потенціал суспільства стає вирішальною умовою його успішного функціонування і розвитку. Основна увага суспільства зосереджується на науково-інформаційних ресурсах, рівневі соціально-політичної свідомості, її маніпулюванні, моральних критеріях, духовно-культурних орієнтаціях. Отже, увага переміщається із зовнішніх умов життєдіяльності людини на її саму, її духовне життя. Тому етап інформаційної цивілізації називають ще антропогенним.